

Vesela Ganeva

(Bulgaria, Paisii Hilendarski University of Plovdiv)

The Evolution of the Rock Novel. The Structure-defining Technique of Musical Ekphrasis

Abstract: In this study I provide an overview and analysis of contemporary rock novels, a genre that emerged in the late 20th and early 21st century. I explore the common trend shared by the generation of authors of rock novels to use musical ekphrasis as a technique defining the structure of their works.

Keywords: ekphrasis, musical ekphrasis, contemporary rock novel, musical literature, contemporary American literature, American studies

Весела Ганева

(България, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“)

Еволюцията на рок романа. Структуроформиращата техника на музикалния екфразис

В началото на XXI век в американското литературознание се дефинира жанрът съвременен рок роман¹, наследил традицията на рок романите. Сред произведенията, които отговарят на жанровите характеристики на този жанр, са *По-малко от нула*² на Брет Истън Елис *Егати животът*³ на Ник Хорнби, Рик Муди с *Ледената буря*⁴, *Изяж документа*⁵

¹ Част от произведенията, отговарящи на жанровите характеристики, са: Дейв Егърс, *Шедьовър покъртителен на гений изумителен* (2021); Томас Пинчън, *Вроден пророк* (Колибри, 2018); Артър Филипс, *Tu си песента* (Arthur Phillips, *The Song Is You: A Novel*) (Random House Trade Paperbacks, 2009); Брет Е. Еллис, *Царски покои* (Bret Easton Ellis, *Imperial Bedrooms*) (Knopf, 2010); Колин Макинес, *Напълно начинаещи* (Colin MacInnes, *Absolute Beginners*) (MacGibbon and Kee, 1959); Дъглас Копланд, *Елинол Ригби* (Douglas Coupland, *Eleanor Rigby*) (Bloomsbury USA, 2004); Дъглас Коуи, *Оуен Нун и Мародер: Роман* (Douglas Cowie, *Owen Noone and the Marauder: A Novel*) (Bloomsbury USA, 2005); Елинол Хендърсън, *Девет хиляди светци* (Eleanor Henderson, *Ten Thousand Saints*) (New York: Ecco, 2011); Лаура Калпакян, *Стъпки и бивши: роман за семейството* (Laura Kalpakian, *Steps and Exes: A Novel of Family*) (New York: Bard, 1999); Лори Мур *Порта към стълбището* (Lorrie Moore, *A Gate at the Stairs*) (New York: Alfred A. Knopf, 2009); Марк Линдквист, *Без значение Нирвана: роман* (Mark Lindquist, *Never Mind Nirvana: A Novel*) (New York: Villard Books, 2000); Матю Спектър, *Този звук на лятото* (Mathew Specktor, *That Summertime Sound*) (MTV Press, 2009); Майкъл Мохамед Найт (Michael Muhammad Knight), *The Taqwacores, Revised Edition* (Soft Skull Press, 2004); Майкъл Паркър, *Ако искаш да остана* (Michael Parker, *If You Want Me to Stay*) (Algonquin Books, 2005); P. F. Kluge, *Еди и групата Cruisers (Eddie and the Cruisers)* (Viking Press, 1999); Памела Лу, *Паркинг под звездите* (Pamela Lu, *Ambient Parking Lot*) (Kenning Editions, 2011); Том Перротта *Костицата на късмета* (Tom Perrotta, *The Wishbones*) (Berkley Trade, 1998); Закъри Лазар *Колелание: роман* (Zachary Lazar, *Sway: A Novel*) (New York: Little, Brown and Company, 2008).

² Преводите на всички непреведени романи са мои – В.Г. В оригинал: *Less than zero* (1998).

³ *High fidelity* (2000).

⁴ *The Ice Storm* (1994).

⁵ *Eat the Document* (2006).

на Дана Спиота, *Хроничен град*⁶ на Летем, *Улица Грейт Джонс*⁷ на Дон ДеЛило, *Жестокото присъствие на времето*⁸ на Дженифър Игън и други.

Изброените творби разкриват общите характеристики на поколението от зората на дигиталната ера, когато се раждат едни от първите интернет търсачки за свободен достъп Napster и Spotify. Развитие на рок музиката е зависимо от отстъплението на старото класическо аналогово звучене за сметка на технологично създадения звук. Сюжетите са повлияни от настъпилите икономически и социални промени, които раждат усещането за атемпоралност и поколенческа дисоциация в края на Студената война до началото на XXI век. Сюжетите отразяват промените в човешките взаимоотношения, като обвързват рок музиката с икономически, исторически и социални процеси в Америка.

Епохата на рока, едновременно с описаните тенденции, провокира създаването на нов тип изразни средства, сред тях употребата на музикалния екфразис в наративните постмодерни структури. Дигиталната ера вдъхновява писателите да използват екфразиса в съвременните рок романи. С помощта на тази техника се проследяват новите дигитални тенденции и се генерира импулс, който задвижва повествованието и изгражда структурата на рок романа.

Американският рок роман, подобно на музиката, към която преpraща, изживява трансформация по пътя от аналоговата към цифровата епоха. През 50-те години на миналия век рокендролът завладява американското общество и литературата реагира на появата на новата субкултура, която с бунтарския си дух обединява различните етноси. Приблизително по времето, когато Чък Бери и Елвис Пресли придават електрическо звучене на южняшките балади, една утвърдена група американски автори създава художествена литература, вдъхновена от рок музиката. В изследването *Звуците на романа, Литературата на юга в ерата на Рокендрола*⁹ Флорънс Доре свидетелства за форми на изразяване, свързани с най-известните технически устройства по това време – грамофонът и радиото. Възкресявайки тази литературна традиция, тя изследва влиянието на рокендрола върху американския роман, според нея литературата наподобява “антиинституционална форма на изкуство” (Доре/Dore 2018: 8).

Доре разглежда творчеството на писателите Уилям Фокнър, Фланъри О'Конър и Уилям Стайрън заедно с музиката на Беси Смит, Боб Дилън и други, за да разкрие дълбоките исторически връзки между рока и американската литература от този период. Заедно с пионерите на рока, авторите черпят от блуса, кънтритото, джаза и други музикални стилове, за да „създадат нова разновидност на реализма, която предефинира южняшкия език като глобален, електрически и особено бял“ (Доре/Dore 2018: 8). МакГърл нарича този опит за нов реализъм в „постчовешката“ комедия „критическа фикция, предназначена да обедини редица съвременни литературни произведения... , в които научното познание за пространствено-времевата обширност [...] става формален, репрезентативен и накрая екзистенциален проблем“ (МакГърл/McGurl 2012: 537). Съвременният рок роман се появява по времето, когато бейби бум поколението, свързано с музиката на 60-те години, е в края на средната възраст, а децата им са юноши. Романите заемат позиция едновременно привързана към и отдалечена от епохата на рокендрола. Процесите на физическо и морално „износване“ разказват за времена на застаряващи бумъри, които слушат с носталгия музиката от отминалата младост, а звукозаписната индустрия е в крайно със-

⁶ *The Fortress of Solitude* (2014).

⁷ *Great Jones Street* (1973).

⁸ *A visit from the goon squad* (2010).

⁹ *Novel Sounds, Southern Fiction in the Age of Rock and Roll* (2018).

тояние на упадък. Това, което остава извън обсега на литературните критици е, че основната тема в някои съвременни рок романи не е единствено носталгията по автентичното музикално минало, а картографирането на новата действителност след дигитализацията, промяна, валидна не само за Америка, но и за целия свят.

Музиката се вгражда в по-широки рамки на културно влияние и по време на конфликт между поколенията „рокендролът се утвърждава като значима естетическа категория за американския роман в началото на XXI век“ (Доре/Dore 2018: 8). Списъкът на рок романите, които използват музика, непрестанно расте, без да се включват рок мемоари или романи, написани от рокендрол изпълнители. Дефиницията, която Доре дава за новия жанр е недостатъчна, тъй като изследването ѝ не включва последствията от дигитализацията, затова представям собствена дефиниция за основните характеристики на съвременните рок романи¹⁰. Първо – повествованието отразява промените с носителите на музикална памет и замяната на грамофонната плоча, дискета или друг материален носител с дигитален файл; второ – техническите характеристики на индустрията влияят на взаимоотношенията с музиката; трето – наследството на контракултурите от 60-те години на XX век, когато рокендролът се превръща в глобален младежки феномен, въздейства върху новото поколение. В *Крепостта на самотата*¹¹ героят на Джонатан Летем слуша Дилън и анализира песента на Уайлд Чери¹², която го препраща към спомените на предишното поколение, но той не успява да достигне до посланията ефективно. Рок музиката заема и важно място в почти всички белетристични произведения на Рик Муди (*Ледена буря*) и други, и е основна тема на много други съвременни американски романи. Така както библиоманът живее в книгите¹³ чрез спомените, рок феноът съхранява своята идентичност чрез записите от грамофонните плочи и компактдискове и на този процес се набляга в изброените произведения. Меломанът не спира да се връща назад към спомените чрез музиката, сякаш мелодията и текстът на любимите песни му помагат да пътува в миналото и по този начин той съхранява частица от себе си в новото време.¹⁴

Музиката има способността да създава убежище в проектираната от нея алтернативна реалност. В разказа на Лори Мур *Такива хора са единствените тук*¹⁵ от сборника *Птиците на Америка* една отчаяна майка пее *Трябва да се махнем оттук* (Мур/Moore 1998: 40)¹⁶, за да утеши привързаното към болнично легло бебе. С песента си тя създава една алтернативна реалност – бягство от действителността, където семейство се чувства в безопасност.

Характеристиките на съвременния рок роман са откриват и в *Улица Грейт Джонс* на Дон ДеЛило. Завръзката на романа започва с изчезването на рок музиканта Бъки Вундерлик (персонаж, изграден като амалгама от личностите на Дилън и Джагър), а пресечената точка на личните съдби са хипи комуните и тероризма в Америка от епохата след контракултурата от 60-те години на XX век. Главният герой достига до прозрението, че създаването на музика е в застои: „колкото повече предизвиквам хората да се движат, толкова повече се приближавам до личната инертност [...] благодарение на музиката съм

¹⁰ Подчертавам, че общите характеристики, които откривам, са съобразени с романите, посочени в бележка 1.

¹¹ *The Fortress of Solitude* (2014)

¹² *Wild Cherry - Play That Funky Music* (1976)

¹³ Виж: *Разопаковам своята библиотека*. // Валтер Бенямин Съчинения по естетика на медиите, превод от немски Александър Донев и Гергана Фъркова, издателство FunTasy, 2022 г.

¹⁴ Този модел е представен от авторите на рок романи във всички анализирани и споменати произведения в тази глава, както и в романите, посочени в бележка 1.

¹⁵ *People like this are the only people here; Birds of America* (1998).

¹⁶ Цитатът е от песен на The Animals - *We Gotta Get Out of This Place* (1965).

просто извън всичко“ (ДеЛило/DeLillo 1973: 101)¹⁷. Тези думи на ДеЛило отразяват мислите на музикално поколение под влияние на субкултурата на рока и пънк рока – то външно се бунтува, но в края на романа става ясно, че всъщност се върти в кръг.

В романа на Игън *Жестокото присъствие на времето* новата генерация не толерира анархичния начин на мислене. Това проличава още от самото заглавие на романа *A Visit from the Goon Squad*, което предполага различен превод на български език заради специфичния израз, характерен за американската действителност – „goon squads”. Той първоначално е означавал групи от биячи, наказателни отряди, изпращани срещу протестиращи работници, а по-късно е станал нарицателно за всеки насилник. Преводачът Гриша Атанасов го е заместил с друга основна за романа метафора – времето: „Времето е бияч, нали?” (Игън/Igan 2012: 140), казва единият от героите – Боско, в главата „От А към Б“, имайки предвид как времето и съдбата ограбват младостта, невинността и успеха на повечето от героите в романа. Метафората за времето би могла да се възприема като насилник срещу свободата и щастието на главните персонажи в творбата.

Образът на Скоти в романа въплъщава философския пласт на анархизма. Той не се интегрира в новото общество, не променя музикалните си навици или нихилистичните си разбирания в сходство със съдбата на Бъки Вундерлик, както и на главната героиня в романа на Дана Спиота *Изяж документа* – Каролин, криеща своята самоличност от сина си. Тези персонажи олицетворяват края на рок епохата и последствията за хората, чийто живот е преминал под звуците на тази музика. ДеЛило описва Вундерлик като „вклинен във времеви блок, опитвайки се да избегне усещането, че времето е протяжно“ (ДеЛило/DeLillo 1973: 117), докато на друго място предишният живот на Вундерлик е „една празна плоскост от несегментирано време“ (ДеЛило/DeLillo 1973: 132). Това е характерно *постмодерно* съществуване, насочено към физическа и вербална парализа като кулминация на сюжета – финалът на романа е поставен на пауза.¹⁸ Една от много важните характеристики, които открояваме, е промяната за усещане на времето, на трудностите, през които преминават главните персонажи. Появата на съвременния рок роман е реакция на важни промени, свързани с политически и финансови действия от страна на музикалните предприемачи:

Рок романът отчасти е феномен на няколко поколения, тези писатели са родени в средата и края на 60-те години – годините на британската инвазия в рока, но появата на новите творби идва и в един своеобразен край на историята на рокендрол музиката, ... белязан от ключови събития през първото десетилетие на XXI век, разпадането на R.E.M. през 2011 г., най-успешната колежанска група от 80-те години, когато мегакорпорацията *Clear Channel* смазва колежанското радио и превръща *American Idol* през 2005 г. в най-гледания телевизионен формат. (Сзалеј/Sazalay 2012)

През различните периоди рок романите загатват за новите начини на игра и забавление на децата и тийнейджърите, родени в края на 90-те години и след това. Трудно може да се говори за единна субкултура след появата на интернет. Достъпът до музика е свободен и по-елементарен от това да следваш, да се ангажираш и да бъдеш част от пътя на обичан музикант. Съдбите на тийнейджърите в романа са обединени от музиката, те не само откриват, пеят любимите си песни заедно, но и правят музика колективно. Субкултурите, които някога са се определяли от музикалния вкус, са остарели заради бързия

¹⁷ В оригинал: „the more I make people move, the closer I get to personal inertness” and that “music puts me just so out of everything”.

¹⁸ Паузите в рок романите са важна метафора за настъпващите промени в мисловния модел на новото поколение.

и лесен достъп до съвременната музика. Новите субкултури не са задължително свързани с музикални предпочитания или, ако са, те са вторични. Тоест чрез промяната на субкултурите се улавят различни тенденции, които променят мисленето и отношението спрямо музиката и, обратно, показват промяната на влиянието на музиката върху новото поколение.

Преходът от аналогова към дигитална музика е събитие, което променя живота не само на хората в пряка връзка с музикалната индустрия¹⁹. Всички герои от ерата преди появата на свободния достъп до музиката изживяват новите времена, преминавайки през сериозни политически, културни и социални перипетии.

Романистите използват златните години на рока, за да ги съхранят и същевременно да извикат спомена в паметта на генерация, обвързваща музиката с младостта. Освен носталгия по отминалата рок ера, в романите се сливат две версии на „носителите на информация“ от две изкуства, които имат нужда едно от друго. Тази симбиоза между литература и музика би могла да се разбира като опит за взаимно съхранение. Връзката между двете изкуства в изброените романи е осъществена и възродена чрез техниката на екфразиса, който изгражда структурите на изброените съвременни рок романи.

В началото на XXI век, времето на предполагаемата „смърт“ на рока, се наблюдават множество препратки към исторически рок групи и техните песни, сякаш писателите се опитват да спасят славното рок минало чрез романите си.

Централна тема на повествованието в рок романите е животът на герой, преминаващ процес на инициация, тясно свързана с музиката. Музикалното изкуство е важен катализатор на душевните състояния на главните персонажи от вече споменатите творби – те посещават концерти в групи от съмишленици и взимат наркотици, в опит да спрат времето в точката на младостта си. Драматичният сблъсък в почти всички рок романи настъпва, когато времевата линия на повествованието е придвижена напред – рок феновете са остарели, новата ситуация е коренно различна – достъпът до музика не е труден и специален, както е било в миналото; слушането се осъществява в уединение, а не пред сцена с непознати: всичко това променя и мисловния модел на слушателя.

През XXI век рок критиците интензивно публикуват рецензии за романи, свързани с рок музиката. Хауърд Хемптън отбелязва, че някои от „любимите му музикални текстове от последното десетилетие са се появили в романи“²⁰, а рок писателят Джей Рутенберг твърди, че четири от романите, които е прочел наскоро, по случайност са за рок. Това съвпадение провокира въпроса му „дали рок музиката, за която отдавна се говори, че е към своя залез, функционира по-добре на страницата, отколкото в записа“ (Рутенберг/Rutenberg 2019: 3). Това преоткриване и свързване на музика и литература бихме

¹⁹ През 2004 г. изпълнителният директор на *Sony* Мъф Уинуд говори публично за упадък в музикалния бизнес. Звукозаписните компании са свидетели на невиджан срив в продажбата на музикални албуми в рамките на три години: от 1999 до 2002 г. Тази криза е следствие от поредица неправилни корпоративни преценки. Големите звукозаписни компании, които са последвали телекомуникационната политика на Бил Клинтън от 1996 г., най-напред пренебрегват появата на нелегалния обмен на музика (музикалните търсачки) до момента, в който *Асоциацията на звукозаписната индустрия* на Америка реагира през декември 1999 г. с мащабно съдебно дело, в което сайтът за свободно споделяне на информацията Napster носи отговорност за нарушаване на авторските права (Менн/Menn 2003: 124). Това води до протести от страна на младите хора, които подкрепят безплатната платформа на Napster и се заражда сериозен конфликт между меломаните и музикалните корпорации и предприемачи. Проблемът произхожда от вече променените навици за слушане на музика. Новото поколение смята, че по право му се полага достъп до всичко, качено в мрежата. Шон Фанинг, основателят на Napster, е едва на 18 години, когато разработва първата версия на уебсайта.

²⁰ Howard Hampton, *On Celestial Music*, by Rick Moody, The New York Times, June 1, 2012, сек. Books / Sunday Book Review, (www.nytimes.com).

могли да обвържем с „прицелването“ на писателите в носталгията по отминалото време и препращането към известния модернистичен Прустов похват чрез музиката да бъде събуден спомен, който активира сетивата. Същевременно отношението между музика и текст е и търсене на варианти за взаимното оцеляване на изкуствата, застрашени от технологиите.

Възкресяването на това взаимодействие става възможно чрез техниката на екфразиса, която свързва персоналните преживявания със спомените за златния век на рока, съхранява музикалните стилове във времена на информационно-дигитални промени. Музикалният принцип е носителят на мислите и чувствата на рок героите, който валидира автентичността на гласовете.

ЛИТЕРАТУРА

- Игън 2012: *Игън, Дж.* Жестокото присъствие на времето. София: Милениум.
- Хорнби 2001: *Хорнби, Н.* Егати животът. София: Кръгзор.
- DeLillo 1973: *DeLillo, D.* Great Jones Street. Boston: Houghton Mifflin, 1973.
- Dore 2013: *Dore, F.* The Rock Novel and Jonathan Lethem's The Fortress of Solitude. Nonsite.org, no. 8 [viewed 9 September 2020] <https://nonsite.org/the-rock-novel-and-jonathan-lethems-the-fortress-of-solitude/>.
- Dore 2018: *Dore, F.* Novel Sounds: Southern Fiction in the Age of Rock and Roll. New York: Columbia University Press.
- Ellis 1998: *Ellis, B. E.* *Less than zero*. New York: Vintage.
- Jay Ruttenberg 2012: *Ruttenberg, A. J.* Fallen Rock Stars in Contemporary Fiction, The New York Times, September 7, sec. Books / Sunday Book Review, (www.nytimes.com)
- Jay Ruttenberg 2019 *Ruttenberg, A. J.* Rough Draft: Cold War Military Manpower Policy and the Origins of Vietnam-Era Draft Resistance. Cornell: Cornell University Press.
- Lethem 2014: *Lethem, J.* The Fortress of Solitude. London: Faber&Faber.
- McGurl 2012: *McGurl, M.* The Posthuman Comedy, Critical Inquiry, vol. 38, no. 3, p. 533–553 [viewed 27 October 2020]. // <<https://www.jstor.org/stable/10.1086/664550>>
- Moody 1994: *Moody, R.* The ice storm. Boston: Little, Brown and Company.
- Moore 1998: *Moore, L.* Birds of America: Stories. New York. Knopf.
- Szalay 2012: *Szalay, M.* Los Angeles Review of a book Dana Spiotta's Stone Arabia, Los Angeles [viewed 6 September 2021].//<<https://lareviewofbooks.org/article/dana-spiotta-interviewed-by-michael-szalay/>>
- Spiotta 2006: *Spiotta, D.* Eat the Document. New York: Scribner.